

իսկ կորսուեցան եւ նորակերտ ձեւեր յառաջ եկան: Արարեւորէն չէր գլխաւոր գաւառաբարբառ ունի.

- ա. Բերքերէն-թանի Թ-Բերքերէն,
- բ. Ար-Բերքէն Թ-Բերքերէն:
- գ. Ա-Բերքի Թ-Բերքերէն:
- դ. Եղիշտի Թ-Բերքերէն:

Նշանակաւ Մ-Թ-ը կղզւոյն վրայ խօսուած մարտի տեղին է՝ խաղերէն տարրերով խառն արարեւորէն գաւառական մին է:

Բ. Հարաւային Ար-Բերքի կամ Ար-Բերքի-յի (Հարեւել) լեզուները, որուն գլխաւորն է՝

ա. Ս-Բերքի կամ Եղիշտի-թանի լեզուն, քրիստոնէական թուականէն յառաջ ծագած է, եւ բազմաթիւ արձանագրութիւններ ունի, բայց 4-րդ դարէն սկսեալ Եղիշտի-յի եւ միջին Թ-Բերքի-յի հետ սկսած ձուլուիլ: Ս-Բերքի-յի շատ մօտ է՝

բ. Եղիշտի-թանի կամ Գ-Է լեզուածը. հիմալ քրիստոնէի կորսուած է այս լեզուն, բայց բազմաթիւ գաւառականներ ունի. ծանօթ է Հապէշտանի թագաւորութեան հին մայրաքաղաքի՝ Աքսոնի լեզուն, որով 4-րդ դարուն Ս. Գրիգոր թարգմանած է, եւ հապէշի քրիստոնէից եկեղեցական լեզուն եղած է: Գ-Է լեզուէն երկու գաւառաբարբառ ծանօթ են. Կիլիկի լեզուն որ կը խօսուի Ի Մասսաուա, եւ Կիլիկի կամ Կիլիկի՝ որ Հապէշտանի հիւսիսային կողմերը կը խօսուի:

գ. Ա-Բերքի-յի գաւառաբարբառը 13-րդ դարուն Սողոմոնեան հարատւութեան ժամանակ տեղութեան եւ արքունեաց լեզուն եղաւ:

(Հարաւ-եւելի):

Հ. Գ. Մըն.

Թ Ղ Թ Ա Յ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

“ՄԱՐՑ”-ի ՄԵԾ ՈՐԹՈՐԹԻՈՒ ԿԵՐԾՈՒՆԵԼՈՒՆ ԵՐԹԻՒ

Գ. Պրիլիս, 1/13 Փետր. 1898:

Ղերէկ մեծ օրաթերթի վերածուած “Մասիս”-ի առաջին թիւը հրատարակուեցաւ: Համակիր ուշադրութեամբ հետեւեալով ամիսներէ ի վեր իւր դժուարին ու յարգելի կացութեան, անկեղծ ուրախութեամբ կ’ողջունեմ իւր յառաջդիմութիւնը: Ունիք վերջապէս վերստին մեծ “Մասիս”, ուր մեր լուսագոյն գրագէտը կը գտնեն զերար: Առաջին թիւն արդէն խոստանալից է յոյժ, եւ միանգամայն ճիշտ ու գեղեցիկ: Պր. Գրիգոր Զոհրապի յօդուածն որ թերթը կը բանայ, սրամիտ է եւ փայլուն, թեպէտ նպատակն ոչ այնչափ որոշ. պրոգրամ մը անկերդ չէր լինելու երբ: Հանձն Աստուր խիստ շահեկան ու լուսաւոր տեսութիւն մը կ’ընէ Կ. Պոլսոյ աշխարհաբարբի վրայ: 1815է

մինչեւ 1852՝ “Մասիս”-ի հիմնուելու թուականը: 46 տարի, ազգին նոր պատմութեան ամենէն հարուստ տարիները, որք Սահմանադրութիւնը կը պարունակեն եւ վերջին տաշնապները, երբ Օտեան եւ Ռուսիան գրած են ու Ներսէս եւ Իզմիրլեան պատրիարքները գործած...: Բայց դարուս երկրորդ մասին ազգային պատմութիւնն ընել կարելի է՝ “Մասիս”-ի հաւաքածոյով, — անկարելի գրեթէ՝ առանց աւոր: Փափաքել էր, որ կարող գրիչ մը “Մասիս”-ի պատմութիւնն ընէր “Մասիս”-ի մէջ, իւր ձգտմանց, աշխատանաց, պայքարներուն, — զի ունեցած* է: Հիմնադիր եւ միշտ գործն ա. Կ. Ս. Իսթիւճեանէ ետք՝ գերազանցապէս կոչեալ իւր թերթին պատմաբանը լինելու, նոյն ինքն ա. Հրանտ Աստուրը կը տեսնէր, սոյն դժուարի այլ օգտակար գործը գլուխ հանել կրցող, իւր սեղմ եւ իմաստալից աճով — շեղեցայ նիւթս, կը շարունակեմ առաջին թիւին ընթերցումը: Կայ հետաքրքրական բանասիրական մը՝ պուէտ Խաչատուր Միսաքեանի վրայ: Բերկերաւիթ է հայ հեղինակներու առաւմաստիւրութիւնը: Քաղաքական մասին մէջ կայ Անգղիոյ արտաքին աշխարհավարութեան վրայ անխափ մը. ուրախութեամբ կը տեսնեմ որ անխորհուրդ թշնամական ուրիշ այս մեծ ազգին դէմ՝ այնչափ ատարժուած այժմ, չէ մուտ գտած հոն, ընդհակառակն արդար ու ճշմարտաւէր գնահատում մը: — Զուլայի գատին վրայ այսօրուս թուոյն մէջ կը գտնեմ յոյժ թերի տեսութիւն մը: Ենթադրենք թէ օտար լրագիր չկարգում, բան մը չեմ հասկնար, եւ աւելի վատը՝ սեւալ գաղափարներ իսկ կրնամ ունենալ ընապաշտ գպրոցի վարպետ՝ Զուլայի գործին վրայ: “La terre”-ի հեղինակը Լուիս ընդունիլ՝ Էրեւնի հաշիկ ինքի է, — բայց այդ չէ ինքիւն այժմ: “Անուանի վիպագրին” դեմ բացուած վատաշամութեան գատին վրայ տեղեկութիւն պէտք է տալ ընթերցողին, ճիշդ, որոշ ու ամբողջ, թէ եւ ի հարկէ համառօտ. — եւ ճիշդ չեն ամէնքն ալ: “Libre Parole” հակահայեցական թերթ մի է, որպէս հակահայեցական է խմբագրի Էդուարդ Գրիւման, բայց ոչ “Intransigeant”, որ ընկերավարական, գրեթէ “կոմունալ” օրգան մի է, որպէս կոմունալ է հաշակաւորն Rochefort: Այս ինքնին անկարեւոր

* Ուշագետ տարւոյս առաջին թիւին մէջ “Մշակ” զբաւ է իւր պատմութիւնը: ԽՄԲ.

Զուլայ “Կառաքալուստ” անուանել արդէն դեմ է, քան ի վարական մի է իսկական, եւ թեքեմքն այնպէս կը կոչէ:

պարագան կը մատեն արգէն թէ բոլոր տեղեկութիւնները հրետաւոր — օրինակ „Le temps“ — եւ կամ բոլորովին հրեայ — օրինակ „Les Débats“ — լրագիրներէ են քաղուած: Ամբողջ յօդուածին ոգին նոյնն է: Կասկածը կ'արթննայ միտքում մեր միտքը ու վերապահութեամբ եւ տարակուսանքը կ'ընդունինք արուած լրերն, այնպէս խմբուած՝ որ կը հետեւի թէ Զօրա եւ «հետեւի մարդը», Դրէֆօնսը զանքն՝ ո՞վ գիտէ ինչ գաղտնի, միջնապարեան մեքենայութեանց: Այդ է՛լ է Էրէն Խալէ՛: Ռաբունսպետ Յագոկ Բանն սկսեալ մինչեւ ամենամեծ եւ ամենափոքր հրեայ խմբագիրը, Բեռնար Լազարէ մինչեւ Մօտիս Պարէս... — ԶԺՏ: Եւ ինչո՞ւ: Միթէ օրէնքը չ'արտօնէր Դրէֆօնսի, եւ ընդհանրապէս բոլոր զինուորական ատենի առաջ տեղի ունեցած դատարու վերաբերմութիւնը: Աս այդ կը պահանջէ որ կամ նոր «աշտ» մը բերուի դատապարտեալին անմեղութեանը, եւ կամ առաջին դատին անկարգութիւնն «աշտ»-ը: Բնորոշ բան մը կայ սակայն այսպիսի օտար թէպէրեւ ազգային լրագրաց համարառուութեան մէջ: Այսօր Զօրայի կողմէ կը բանուի, վարանմամբ եւ կէս մը սքողեալ, բայց բաւական որոշ: Երէկ, Հայրենիքի մէջ, Բաշալեան բացէ ի բաց ամբնալի անբարոյականութեան համար դատապարտուած Օսկար Ուայլըր կը պաշտպանէր ու կը ներկայացնէր զայն իբր զոհ (տկարութիւն մ'ունին անկասկած այս բառին համար), չփութելով liberté libertinageի բանեմ... աղտոտին հետ: Ինչ կը թուի, որ եթէ աւելի տեղեկ լինէին բուն ճշմարտութեան եւ մանաւանդ բուն ազատական ոգւոյն, կարծիքնին բոլորովին ուրիշ պիտի լինէր*: — Բայց դատանքը «Մասիսին» է: Երկրորդ թիւը հարսանեական նկարագրութիւն մը կայ, երկու սիւնակ: Արեւայ մեղադրու-

սինն անընթեղ փայփայել — բարեկամ մը... կրնայ այն նկարագիրն ընծայել նոր առեւտրներուն իբրեւ մի փունջ. զմեզ՝ ընթերցողներս, անհամեմատ առաջ կը հետաքրքրէ. այդ կը հասկնամ որ Խալէ համար ընդունուած յօդուածն մի է վերջապէս, բայց խմբագիր մը պէտք է իւր թերթին «համբաւը», մանաւանդ ի մօտ ունենայ:

Այս վերապահութիւններէ ետք՝ զորս ցաւով ստիպուած եմ ընելու, ուրախութիւն է ինչ յայտնել թէ որքան գեղեցիկ ու հիմնեալ է Պր. Գրիգոր Զօրայի յօդուածն, «Երէկ»: Հատ կարօտ ենք այդ որդորդին: Երգն ի մեզ անծանօթ բան մի է դարձած, եւ սակայն... շարքը միայն երկ չունին, ... Լաւով գործ չի տեսուիր...:

Վեցերձ շնորհ թէ այս դիտողութիւններն իսկ զորս ուղղեցի «Մասիս»-ի, ապացոյց են իմ բարձր գնահատման, զի վերջապէս իւր գլխաւոր մասանց բարձր արժանիքն է՝ որ քանի մ'ուրիշ կողմերուն տկարութիւնները ցոյց կու տայ: —

Այժմ քանի մը փափաքներ կ'ուզէի յայտնել իւր ապագայ ուղղութեան համար, որոյ լրացումը՝ ըստ իմ կարեւորաց, իւր յառաջագիմութիւնը կը նշանակէ: Գեռատի փորձառութիւնն, այն ալ օտարութեան եւ օտար մամուլ մէջ քաղուած, իրաւունք չէր տար ինչ, եւ միակ արդարացումն՝ անկեղծ համակարգն է, զոր կը տածեմ թերթին նկատմամբ:

Լաւ ուրեմն, պիտի փափաքէի նախ, որ «Մասիս»-ը, Բաշալեայի ուղղութիւն մ'ունենար, զորոյն մը, չլինէր անգոյն, անդիզ, կրնայի (փափկասացութեամբ) ըսել՝ opportuniste կուսակցական թերթ մ'ըլլար: Զի այդ պէտք մի է. կուսակցութիւն չունենալ ըսել է, եւ կ'սկսեալ տխուր վիճակ ամենուն՝ բայց մանաւանդ հրապարակագրի համար: Ի՞նչ նիւթեր կ'ընդգրկէ Վ. Պրլեյ Տայ լրագրութիւնը. — եկեղեցական, ազգային — վարչական, դպրոցական եւ ընկերական: Լաւ ուրեմն, բոլոր առոնց մէջ կարելի է իւր ընդհանուր, առաջնորդող սկզբունքներն ունենալ: Ո՛չ միայն կարելի՛ այլ հարկ անհրաժեշտ ընթերցող հասարակութիւնը պէտք է գիտնայ թէ ինչ է թերթին դասանումը՝ գլխաւոր հարցերու վրայ: Ցարտած անկողնակալութեան մը ետեւ ծածկուիլն զիւրին է եւ հանգիստ, բայց ոչ առնական: Բայց սակէ, բացարձակ անկողնակալութիւն կարելի չէ, օրուան խնդիրը

* Հոս է դժբախտութիւնը, որ «Մասիս» յայտնէր հետեւի Պոլսոյ օրաթերթներուն, որոնց մը միակ աղբիւրն է գաղղիական յրագիրը: Դեռ մեր խմբագրութիւնները ստրկած չեն անկախ դատաստան կազմել, — փոխանակ իբր աղբիւր մըն ուրիշներու խորհրդածութեանց հետեւելու, ինքնին խորհրդածել, եւ աղբիւր իբր աղբիւր ծառայել, որ դժուար չէ: Եթէ ուրեմն «Մասիս» հասարակաց աղբիւրները կը գործածէ, քնական է այս աղբիւրին համեմատ է տուած ջուրն ալ:

ԽՄԲ.

** Եղբարեկամներն ամենայնիւ համամիտ ենք յայտն. եւ կը զարմանանք որ մեր նոյն իսկ Վոլասմիտ, կարծուած լրագիրներն ալ — տեղի անտեղի — խորհրդածութիւններ կ'ընեն այս Դրէֆօնսեան ինքնին վրայ եւ կը զարմանան «Consuevit Zola» աղապակին վրայ... Զարմանալու տեղի չկայ: Դեպքերը չեն պատահիր այնպէս, ինչպէս հեռագրատանց գործակալներ իրենք կը հաղորդեն...: Հոս է գաղտնիքը: ԽՄԲ.

կը ստիպեն գոյն երեւան հանել, կողմ բռնել: Ապա թէ ոչ ի մեզ՝ ի Պոլսահայս, յառաջ կու գայ այն ժամանակ տարօրինակ ուղղութիւն մը՝ օր օրի եւ պարագայի համաձայն սահմանափակ կարծիք մը յայտնել, ինքրական մասնաւոր դէպքէն չբարձրացող՝ ընդհանուր դրութիւն մը, դաւանանք մը չունեցող կարծիք: Եւ այս վտանգ մըն է ըստ իս:

Պոլսակցութեան մը պէտքը պարզելէ ետք, պիտի փափաքէի որ յառաջագիտական լինի այդ: Սիրի, տարածէ, պաշտպանէ լուսաւորութիւնը՝ տրուած շրջանակին մէջ, հարուածէ մեր միջնադարեան, թաղական՝ աղայական՝ հիմնարկութիւնները, պահանջէ բարուք եկեղեցականութիւն մը, իւր կոչման արժանի եւ ոչ իւր հօտին ներողամտութեան կարտ, աւելի դատարարակող դատատուններ եւ աւելի ուսեալ, քան հիմնականները...: Մեր լաւագոյն թաղերուն մէջ ուսուցիչ եւ տնօրէն կը լինին տգիտութեան սեմին հանող ապկալանք: Լաւագոյն դատարարականութիւն մեր գարդոցներուն մէջ, աւելի գործնական եւ համաձայն՝ կենսքին պիտոյից, ...: Ինչպէս զերծ վերջապէս: Յառաջագիտական լինի, ոչ անպայման ջատագով մեր վարչական ու ընկերական status quo-ն...: Չլինի Տնացած, փառած, քննարկուող. հասարակութեան հետ գազացող ու ըստ կարելիցն անոր՝ պիտոյից ու ըզնից թաղեան...: Եւ այդ յառաջագիտական ուղղութիւնը պէտք է իւր դաւանում տածել, քարոզել, պաշտպանել, գործադրել միշտ, անսլոգողով, անտես՝ նկատուիներու: Եւ խուլ՝ չահիւղիկ փորձութիւններու:

— Բայց ըսցիր մը լուրեր եւս պէտք է տայ, իսկպէս այս է իւր կոչումը: Հայ հասարակութիւնն ընդհանրապէս օտար թերթներ չ'ընթերցուող, ուրեմն մերկներէն պիտի իմանայ օրեան խնդիրը, սոքա հետեւաբար ըստ կարելիցն մանրամասն եւ ճշգրիտ լինելու են, այնպէս որ կարելի լինի՝ «Մասիս»-ը կարգալով՝ ամբողջ գործին տեղեկանալ: — Միակողմանի ընթերցումները թշուշ չեն տար ամբողջ, բուն ճշմարտութիւնը գիտնալ. եւ մեզ սովորաբար իւր աղբիւր ծառայող եւրոպական թերթներն — ըլլան «Temps», թէ «Times», թէ «N. F. Presse»՝ միակողմանի են: Անկախ, անկողմնակալ թերթներ կարգալու պէտքն ստիպողական է խմբագրին համար, մանաւանդ այժմ՝ իւր մաս մը մամուլ խեղակիւրուածներն անել աւելցուածներ կը յարուցանեն ամէն օր: Լատիներէս՝ «Ինչեւ արդարեւ ինչպէս»՝ այդ է մեր փա-

փաքը. բայց այժմու դրութեամբ անկարելի է այդ:

Գրականութիւնը մեր օրաթերթներու առաջին երեսն է ապաստանած, ուստի լաւ պէտք է լեցընել զայն. ժողովրդական, օգտակար եւ շահեկան յօդուածներ տալ, այդ է անշուշտ նպատակը: Ուրախութեամբ կը տեսնեմ ատենէ մ'ի վեր «Մասիս»-ի մէջ գաւառական աւանդութիւններ եւ վիպակներ, բայց չանցնինք միւս ծայրը: Հետաքրքրական են ժողովրդական զրոյցները, բայց ոչ ամէն: Ինչ որ աղաւաղեալ է՝ անպատճառ արժանի է չպահուելու: Ընտրութիւն պէտք է եւ չափ, եւ այս չափը կ'անցնին յաճախ... հոգ եւս կը տեսնեմ դեռ ատի գրողներու մասը: Գրականութիւնը պէտք է միշտ երիտասարդ լինի, կենդանի, առողջ, — երիտասարդ, բայց ոչ տղայ: Յաճախ կը հանդիպիմ տհաս, անհաշիւ գրուածներու, քնարերական զեղուածներ՝ առաջին սիրով բորբոքեալ մտքերու: Այն տարիքին պէտք է ասորի, վայելել եմէ կարելի է, վիշտ կրել ի հարկին, խնդալ, լաւ, բայց շատ կանուխ է դեռ գրելու համար: Ապա թէ ոչ՝ տհաս կը լինի արդիւնքը. փոխանակ ծաղկի, կանաչ կէտ մը, կոկոնի սկիզբ մը... բանաստեղծական ներշնչում՝ պէտք չէ կարծիք պատանեկութեան առաջին եռանդները, պէտք է թողուլ որ անցնին կրակոտ տարիները. եթէ բանաստեղծ կայ մարդուս մէջ՝ նա կը դիմանայ չափահասութեան ալ, ու կ'օգտուի իսկ սպանելով քիչ մը. որքան յաճախ, սակայն, պատանեկութեան գրեթէ ֆիզիքական աշխուրժ քերթողական աւելնի տեղ է առնուած...:

Բայց աստի, օրաթերթին մէջ զուտ երեւակայութեան այնչափ մեծ բաժին տրուելու չէ ըստ իս: Մենք աւելի տեղեկանալու եւ ուսանելու պէտք ունինք, քան թէ հովուերգներու, վէպ մը՝ իւր թերթեան, բաւական է արդէն: Գրական չիւղի մէջ, պատմական՝ բանասիրական ու ընկերականը կը միացնեն հրապոյն օգտին: Գանիցս արդէն յօդուածներով (եւ նոյն իսկ «Մասիս»-ի մէջ եւս) ցոյց եմ տուած թէ միշտ յայտնի պէտք է նոյն իսկ մեր գաղափարաւոր լրագրիւններ իւր օրինակ առնելու, օր. ալ. «Neue Freie Presse»-ն որ հակառակ իւր ահագին ծաւալին (16 միլիոն 40—50 երես, ամէն օր, 8 է միլիոն 20—25 բաժնագրութիւն եւ միւսը ծանուցում), թերթեակ-վէպէն զատ ու եւ վիպակ, ոտանաւոր կամ ֆանտազի նիւթներ ամենեւին չի բերել, ընդհակառակն եւ ամէն օր ընդարձակ քննադատական կամ պատմական

լուրջ, հմուտից ու շահեկան յօդուած մը՝ թերթին կուսակիցներէ եւ հակառակորդներէ միասնական գնահատուած. եւ գրեթէ բոլոր գերման օրաթերթերն այդպէս կ'ընեն, չխօսելով միասնեւրոն մը: Եւրոպական թերթերու առատութեան մէջ ներքինի է այդ luxure, ի մեզ՝ պարզ լուսնալիւն համարելու է:

Վեզմա աւարտել ինչպէս սկսայ՝ ջերմ համարանք յայտնելով «Մասիս, ին եւ յարատեւութիւն ու յաջողութիւն մնացելով ի սրտէ:

ՍՐՍԱՅ

* * *

Պր. Յօդուածագիրն պարզած գաղափարներուն վրայ կ'ուզենք կէտ միայն աւելցնել, վրան զի կը փափաքինք՝ որ մեր օրաթերթերն ալ առուգիւ հրահանգէ ըլլան, եւ արժանի իրենց կոչման: Խմբագիր մը՝ մանաւանդ որ լիւթի մը՝ որչափ ալ իւրաքանչիւր, եւրոպացի, եւ ըլլայ, անհնարին է որ իրմէ պահանջուածները կատարելապէս կատարէ: Ուստի եւ ա. «Խմբագրական ժողով» կամ «Խմբակ» ըսուածն անհրաժեշտ կը համարինք: Բ. Հայ խմբագիրները սովորաբար քաջաշնորհ են. այս առաւելութիւն մըն է, որ շատ մը եւրոպական լրագիրներու խմբագիրները չունին: Արդ եթէ քաջաշնորհ, իւրաքանչիւր, ալիք թերթ մ'ունենալ կ'ուզենք, բաւական է միայն մի եւ նոյն ուղղութեամբ գործող քանի մը խմբագիրներու բաժնէ իրենց պաշտօնը, որ, աղ. մեկը անդիերէն լրագիրներու բաժնը ստանձնէ, երկրորդը՝ գաղղիերէններու, երրորդը՝ գերմաներէններու են: Ասոց մօտաւորապէս քաջաշնորհ զիւրաւ կը ցայտէ ճշմարտութեան լոյսը: Բայց այս երկրորդ կէտին հետ անձուկ կապուած է Գ. ը: Որպէս զի մօտաւորապէս դատաստան չկազմենք, պէտք է աւելի յարգ տալ ալիքի թերթերու պաշտօնական (officielle) եւ կիսապաշտօնական մօտաւոր (presse officieuse) այսօր ոչ ճշմարտութիւն կը քարոզէ, եւ ոչ ուղղութիւն պէտք է տալ մեր կարծեաց: Անկախ թերթերն՝ ստոյգ է թէ էրբեմն լուրջաշնորհ տարուած կը կրեն, բայց աւելի ապահով են: Դ. Քանի որ եւրոպական գլխաւոր լրագրութիւնը տարիներէ ի վեր monopole ըրած էր հասարակութիւնն, հաւատք կը գտնէր՝ առ ի չգոյէ հակառակ աղբեր: Բայց հիմայ միայն մէկ լրագիր՝ ոչ թէ իւրաքանչիւր, ալ մանաւանդ իրր ուղիքէ քաջաշնորհ, միաժողմանի ըլլալու գլխաւոր ապացոյցն է: Պէտք է գոնէ 2 կամ 3 հակառակ ուղղու-

թեամբ լրագիր ունենալ. հարկ անհրաժեշտ է այս. „Tems“ լրագրի հետ ունենալ պէտք է „La libre parole“ ը կամ „Autorité“ եւ կամ „Intransigent“ ը: Գերմանական „Nord. D. Allgem. Zeitung“ ի կամ „Berliner Tagblatt“ ի հետ ունենալու է „Kreuzzeitung“ կամ „Köln. Volkszeitung“ ը: Իսկ Աւստրիայի գլխաւոր լրագիրներէն ալիք ալ „յառաջդիմութիւն“, „ազատութիւն“, անուններով հրեական շահախնդրութիւն կը քարոզեն, իրենց ուզածին պէս կը զարգարեն իրերը. ասոնց գլխաւորն է՝ (դժբախտաբար մեր ուսուցչայ լրագրութեան աղբիւրը) „Neue Freie Presse“ ն, „Alliance israelite“ ի օրգանը. այս լրագրին հետ պէտք է կարգաւ „Deutsches Volksblatt“, որ 10 տարւան մէջ 38.000 բաժանորդ ունի (իսկ առաջինը՝ 45 տարւան մէջ՝ նոյնչափ) են: Այս մեր յիշած լրագիրներն անուն չունին՝ ստոյգ է, բայց այս ալ պատճառ ունի: Հեռախոսի քաջաշնորհ լիւթիքն ալ Հրեիք ձեռքն են, ուրիշն քանկան է որ՝ մեր յանձնարարած լրագիրներն եւ ոչ ինչ յիշադրութիւն: Այս կէտերու գործադրութեամբ կ'ունենանք Նայրէն լրագրութիւն մը՝ որ պարագայից եւ անուանի — „անկախ պատճառներու“ ներած սահմանին մէջ ստուգիւ անուն մը կ'առնու, եւ իրր անդիմապաշտ ճշմարտութիւնը գտնելու կը նպաստէ: Այս լրագիրներու մէջ „յառաջդիմական“, եւ „եւտադիմական“, կամ „պահանջողական“, անուններով տարբերութիւն զնե՛լ թերեւս ասկէ 10—20 տարի յառաջ կարելի էր, իսկ հիմայ՝ կամ պէտքստիւն է եւ կամ՝ «Իմաստը իւրաքանչիւր»:

ԽՐԲ.

ՄԱՅՆՆԱՐՈՍԱԿԱՆ

ՈՒՅԹԻ — Մամուլ, պատմական վէպ. Ա. Գ. Գիքը (360—400): Բ. 8ա. Հնդկական վերջին պատմութիւնը: Վիտնի, Սիւիթ. տալ: Մոծ 8° էջ ԺԺԴԶԶ: Գին՝ ք. 3.50:

Այս ստուար գործը հայ նոր վիպասանութեան հօր՝ անմահ Բաքիի բազմաթիւ վիպասանութիւններէն միւն է, որ կը փոխադրէ ընթերցողը Հայոց պատմութեան 360—400 տարիները, անցընելով աշտն առջեւէն իւր տեսարանի մէջ՝ նոյն ժամանակի հայկական արեւելի, նախարարական եւ ժողովրդական կեանքն ու դէպքերը, ինչպէս եւ այն դէպքերը ներկայացըմ անհիշող անանքներին եւ առունին կեանքը, ժամանակին ազգային սովորու-